

HET HOUT BLAD

september 2007 • jaargang 19 • nummer 6

▪ THEMA: RENOVATIE & ONDERHOUD

▪ HOUTZAAGMOLEN HET JONGE SCHAAP

▪ GEBOUW WEST DEN HELDER

▪ KIM HERFORTH NIELSEN

EN CIARÁN O'CONNOR

HOUTZAAGMOLEN HET JONGE SCHAAP ZAAANSE SCHANS

OP EIGEN WIEKEN

In het jaar van de molen heeft de Zaanse Schans er deze maand een prachtig nieuw exemplaar bij. De bovenkruierende houtzaagmolen Het Jonge Schaap is opgebouwd uit achttien verschillende houtsoorten. En is de enige in zijn soort.

Theo Hallingse geeft toe dat je een beetje gek moet zijn. Niet alleen gek op molens, maar vooral en nog een beetje meer op hout en houtbewerking. De oud-directeur van PontMeyer Westzaan is de onvermoeibare ambassadeur van de 'nieuwe' houtzaagmolen Het Jonge Schaap op de Zaanse Schans. De vele Nederlandse, Amerikaanse en Japanse toeristen staan bewonderend te kijken, geen idee dat ze een van de twee totaal nieuwgebouwde historische molens in Nederland in ogenschouw nemen (de ander is de door een vuurpijl verwoeste De Oude Knecht in Akersloot). Hoewel hij het zelf zal ontkennen, is de realisering van het Hollands meesterwerkje voor een belangrijk deel te danken aan Hallingse's tomeloze en alle partij- en bij elkaar brengende inzet.

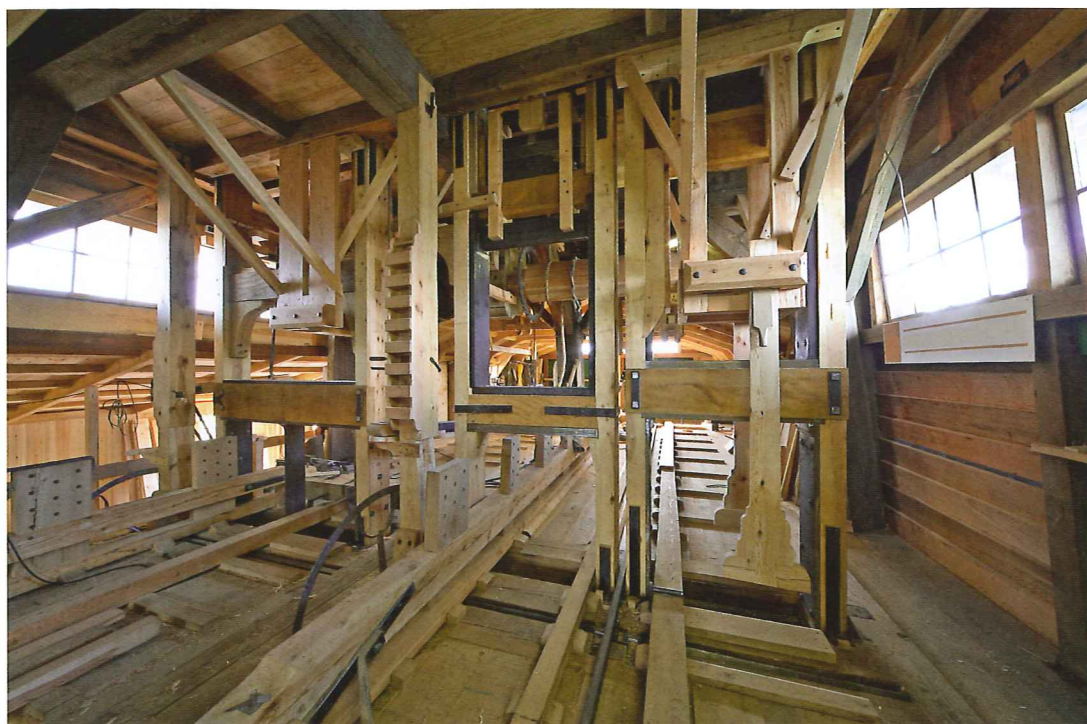
Zaanse Schans De historie van Het Jonge Schaap loopt terug tot 1680. Het is een zogenoemde zeskantige bovenkruier die in Westzijderveld stond, op het terrein van Houthandel Van de Stadt. In tegenstelling tot een onder-

kruier die op de fundatie draait, beweegt bij een bovenkruier alleen de kap. Hij maakte deel uit van een uitgebreid molenlandschap in en rond Zaandam, niet alleen de bakermat van de Nederlandse industrie, maar ook van de Nederlandse houthandel. Het is goed je te realiseren dat wat nu beschermd is op de Zaanse Schans met slechts twaalf molens, vroeger een regio was met circa 1.000 molens waarvan 300 houtzaagmolens, inclusief 110 bovenkruiers.

Tekening De originele molen werd in 1942 gesloopt als gevolg van verval en een schrijnend tekort aan brandhout. Hoewel er voor de oorlog al plannen waren voor herbouw (die toentertijd het astronomische bedrag van 20.000 gulden moest kosten), duurde het uiteindelijk tot het jaar 2000 voordat de plannen concrete vorm begonnen te krijgen. De kosten werden toen begijferd op 2 miljoen euro, te veel voor de 3.600 leden tellende Vereniging Zaanse Molen. Met additionele sponsors als provincie,

De 'nieuwe' traditionele molen rekent op 50.000 bezoekers per jaar.

gemeente en particulieren werd een stichting opgericht, voorgezeten door Theo Hallingse als lid van de Zaanse Houtkopers. Mede daardoor werd met veel creativiteit de bouw mogelijk. 'Ik zie het ook als een ode. De rest van de molens is afgebroken en verplaatst. Van de houtzaagmolens (bovenkruisers) zagen in het huidige tijdsgewricht alleen nog De Rat in IJlst en De Heesterboom in Leiden. In de jaren 1950 werkten er in de Zaanstreek circa 8.000 mensen in het hout. Nu zijn dat er nog geen 1.000. Het Jonge Schaap is daar toch een soort herinnering aan.'

De molen staat nu op een 1.600 m² ingepolderd stuk land. De inpoldering is met toestemming van Rijkswaterstaat en het Hoogheemraadschap door de opdrachtgever verricht.

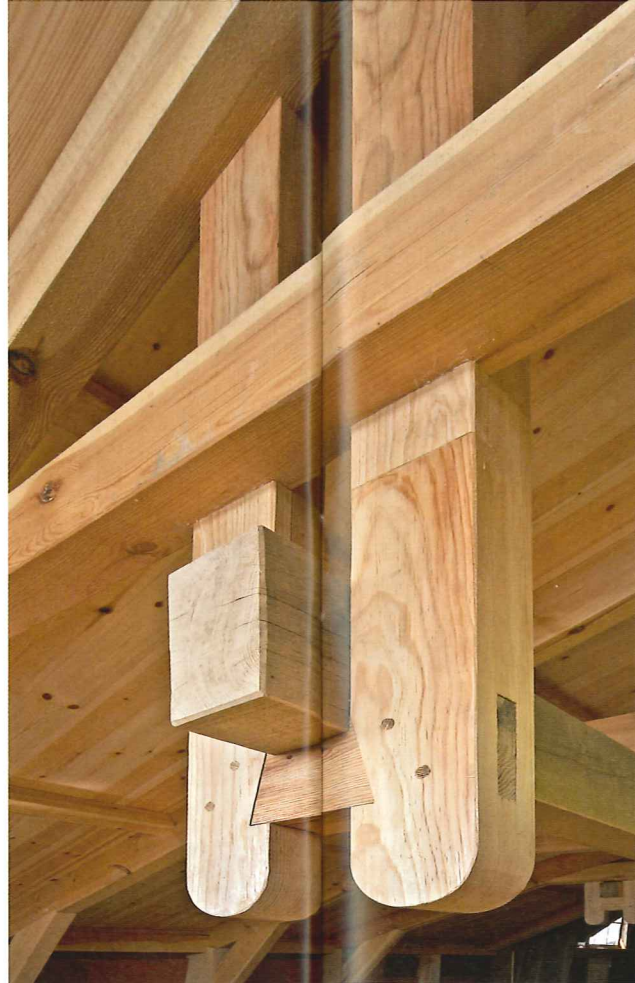
Locatie: Kalverringdijk Zaanse Schans, Zaandam **Opdrachtgever:** Vereniging de Zaanse Molen **Bouw en exploitatie:** Stichting Het Jonge Schaap **Ontwerp:** Architectenbureau Zijlstra Schipper Wormer (zijlstraschipper.nl) **Constructeur:** Tentij Constructiebureau Castricum (tentijbv.nl) **Hoofdaannemer:** Hillen & Roosen Amsterdam (hillen-roosen.nl) **Molenmaker:** Molenmakerij Saendijck Zaandijk (www.somass.nl) **Bouwperiode:** 2005-2007 **Bouwkosten:** €2 miljoen

Het zaagraam alleen al weegt 1,2 ton.

Wie zijn ogen goed de kost geeft ziet prachtige houtverbindingen.

In maart 2005 is de damwand geplaatst, de 1.600 m³ klei en 3.000 m³ zand moesten eerst 1,5 jaar inklinken, voordat de bouw gestart kon worden. Zaanstad heeft voortvloeiend uit wettelijke eisen elders in de gemeente oppervlaktewater gecompenseerd. Uit de aanbesteding zijn twee aannemers gekozen, die niet alleen een prognose afgaven voor een bouwtijd van 350 werkdagen, maar ook binnen het budget van de begrote kosten bleven.

Originele tekeningen De materiaallijst van de molen laat zich lezen als een spannend boek. De 100 m³ beton voor de fundering en de 30.000 steentjes voor de poeren en penanten steken een beetje iel af tegen de enorme hoeveelheid tijd en energie die is gestoken om de compositie van de uiteindelijk achttien verschillende toegepaste houtsoorten goed te krijgen. 'Vlak voor de sloop in 1942 is de molen tot op het laatste latje opgetekend door Anton Sipman, een tekenleraar uit Alkmaar en auteur van het standaardwerk Molenbouw. Van die originele tekeningen is door Architectenbureau Zijlstra Schipper bij de herbouw uitgegaan. Bij de originele molen werden toentertijd circa zes verschillende houtsoorten toegepast, fijnjarig en daarmee dus duurzaam. Omdat die niet meer in die kwaliteit voorhanden zijn, hebben we alternatieven moeten zoeken die goed bij elkaar pasten,' aldus Hallingse.

Bandzaag De houtsoortenlijst is daarmee een klein vademecum: grenen (dakhout en wanden), vuren (gordingen), iepen (gaandewerk/wielen), lariks (zeskant), eiken (zaagramen/zaagslee), beuken (ondersteunen/lagering), douglas (spanten), pitch pine (vloer), western red cedar (getrapte weeg/wanden), bilinga (binten op de penanten), azobé (zaaghelling), merbau (kozijnen), meranti (deuren), afzelia (verbindingsstukken in wieken), 'bollen tree'/massaranduba (kammen en tanden), azijnhout/steeneik (kammen en tanden, beide houtsoorten accepteren elkaar in draadverloop), essen (in het rietdek van de kap) en pokhout (voor de deurknoppen). Voor een belangrijk deel zijn de houtsoorten gesponsord door de betrokken Zaanse houthandels: PontMeyer, Jongeneel, Houthandel Van de Stadt en BV Houthandel v/h F. & G. Gras. Alle planken en delen zijn in duimen en voeten herzaagd en op maat besteld. Sommige stammen zijn direct in het bos voor dit doel geselecteerd. Om zoveel mogelijk de authenticiteit te waarborgen en het zaagpatroon in bijvoorbeeld het gevelhout terug te laten keren, is een traditionele bandzaag gebruikt in plaats van de cirkelzaag.

Biefstuk De hoogte is 17,5 m, de lengteroede is 20,5 m. De bovenkruier weegt 15 ton, de zaagramen op krukas wegen maar liefst 1,5 ton. Het totale molengewicht op de penanten

Een kijkje in de kap.

is 80 ton. Het vakmanschap straalt af van het gerede product. Wie zowel het exterieur als interieur op zich in laat werken, ziet schitterende houtverbindingen, maar ook details als de pitch pine vloer die is opgebouwd uit verschillende breedtes (Hallingse: 'Je wilt de hele boom gebruiken, een koe slacht je ook niet alleen voor de biefstuk'). De lariks balken hebben een maximale lengte van 14 m.

Open Dag De nieuwbouw maakte ook een aantal unieke voorzieningen mogelijk; zo is de molen toegankelijk gemaakt voor invaliden. Ook is er in het naastgelegen bezoekerscentrum, naar ontwerp van een traditionele houtloods, een videopresentatie en kleine winkel. Leuk detail is dat de oude dakpannen van inmiddels gesloopte houtloodsen van Hallingse's oude werkgever Rote-West-zaan hier een tweede leven zijn begonnen. De organisatie hoopt jaarlijks op de molen 50.000 bezoekers te trekken. Daarop vooruitlopend kan een ieder op zaterdag 29 september 2007 tijdens de Zaanse Molendag Het Jonge Schaap bezoeken. De officiële opening geschiedt op donderdag 27 september 2007. ■

Zie ook: industriemolens.nl, zaansemolen.nl en zaanseschans.nl.

KEES DE VRIES